

□ **Vergilər naziri Mikayıl Cabbarov Azərbaycanda həyata keçirilən vergi siyasətinin əsas istiqamətlərini, vergi qanunvericiliyində gözlənilən dəyişiklikləri, dövlət-biznes münasibətlərini, vergi orqanlarının yeni iş prinsiplərini, həyata keçirilən islahatları və ilkin nəticələri Azərbaycan Televiziyasına şərh edib. AZƏRTAC nazirin şərhlərini təqdim edir.**

Mikayıl Cabbarov Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasətin tərkib hissəsi olan vergi siyasətinin daim iqtisadiyyatın dəyişən tələblərinə, onun artan gücünə adekvat təkmilləşdirildiyini söyləyib. Bildirib ki, Vergilər Nazirliyinin fəaliyyətinin məhz bu tələblərə uyğun qurulması, həyata keçirilən vergi siyasətinin və vergi inzibatchılığının tətbiqi zamanı vergiödəyiciləri ilə dövlət arasında yeni mədəniyyətin sürətlə formalaşdırılması hazırda vergi orqanlarının qarşısında duran əsas vəzifələrdir.

2018-ci ili vergiödəyiciləri ilə münasibətlərdə keçid ili adlandırılan vergilər naziri qeyd edib ki, cari ildə cəmiyyətin inkişaf amili ilə şərtləndirilən və aparıcı dünya praktikası ilə uzlaşdırılan yeni bir vergi sisteminə keçid istiqamətində müvafiq addımlar atılıb. Bu prosesin ölkədə sürətlə gedən iqtisadi artıma, oturuşmuş biznes vərdişlərinə və işgüzar mühitə xələl gətirmədən həyata keçirilməsi üçün müvafiq tədbirlər həm inzibatchılıq mədəniyyəti, həm də qanunvericilikdə müvafiq dəyişikliklər vasitəsilə tətbiq olunub: “Sahibkarlıq subyektlərində aparılan istənilən yoxlama, o cümlədən vergi yoxlamaları istər-istəməz onun fəaliyyətinə müəyyən təsir edir. Sahibkar öz işi, biznesi ilə məşğul olmaq əvəzinə vaxtını dövlət məmurları ilə ünsiyyətə sərf edir. Buna görə də ötən dövr ərzində vergi orqanları tərəfindən aparılan vergi yoxlamalarının sayı üç dəfə azaldılıb”.

Nazir bildirib ki, bir çox sahələrdə vergi pozuntuları, xüsusilə ucoctun düzgün şəkildə aparılmaması və yaxud ümumiyyətlə aparılmaması, qeyri-rəsmi məşğulluğun mövcudluğu, dövriyələrin azaldılması kimi hallara rast gəlinir. Ticarət, yaxud ictimai işə obyektləri göstərdiyi xidmətin, satdığı malın ucoctunun nəzarət-kassa aparatında əks etdirilməsini adətən zəruri saymır. Təəssüflər olsun ki, analogi hallar orta və böyük vergiödəyicilərinə, hətta istehsal müəssisələrində də özünü göstərir.

Vergilər Nazirliyinin praktikası və yanaşması imkan verir ki, bir çox yayıma halları nazirliyin texnoloji informasiya bazasının təkmilləşdirilməsi və zənginləşdirilməsi nəticəsində əldə edilmiş məlumatların təhlili vasitəsilə, yoxlamaya getmədən, subyektivlik amilini aradan qaldırmaq və insan amilinin rolunu minimuma endirməklə əşkara çıxarılsın.

Vergi sisteminə aparılan struktur islahatları barədə danışıq nazir bu islahatların fəlsəfəsinin vergi orqanlarının əsas funksiyasının fiskal nəzarətdən vergiödəyicilərinə xidmət prinsipinə keçirilməsi olduğunu bildirib. Vurğulanıb ki, vergiləri tam həcmdə və vaxtında ödəmək hər bir vergiödəyicisinin və vətəndaşın fəxr və fəxr hissi ilə həyata keçirdiyi öhdəlik olmalıdır. Vergilər dövlət büdcəsinin əsas gəlir mənbələrindən birini təşkil edir və dövlətin maliyyə ehtiyaclarının böyük hissəsi – müəllimin əməkhaqqından tutmuş yanğınsöndürənlərin məsələlərinə, planlaşdırılmış yol tikintisinə qədər yönələn bütün vəsaitlər vergilər hesabına formalaşır. Vergilərin ödənilməsi sahəsində bütün müvafiq güzəştlər və onların tətbiq dairəsi qanunla müəyyənləşib. Qanunlardan kənar nə vergi orqanı, nə də hər hansı vergi işçisi tərəfindən əlavə güzəştlərin edilməsinə, eləcə də öhdəliklərin tam yerinə yetirilməməsi və digər neqativ

hallara heç bir vəchlə yol verilməz.

Biznes mühiti və biznesin aparılmasının asanlıqına toxunan vergilər naziri Dünya Bankının “Doing Business 2019” hesabatında Azərbaycanın islahatçı ölkə kimi dəyərləndirilməsini çox böyük nailiyyət adlandırır: “Bu uğur

Vergilər Nazirliyinin vergiödəyicilərinə göstərdiyi xidmətlər barədə danışan Mikayıl Cabbarov bu gün biznes iştirakçılarının istiqamətlənmiş geniş çeşiddə vergi xidməti növlərinin mövcud olduğunu vurğulayıb. Respublikamızda vergiödəyicilərinin 90 faizindən çoxunun hesabat və bəyannamələrini elektron şəkildə təqdim etdiyini bildirən nazir bunu çox yüksək göstərici adlandırır. Rəqəmsallaşmanın təkcə vergiödəyicilərinə göstərilən xidmətlərə deyil, eyni zamanda, təhlillərin və auditin aparılması, kəməral yoxlamaların həyata keçirilməsi prosesində də tətbiq ediləcəyini,

əyani göstərir.

Müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və ölkəmizdə fəaliyyət göstərən aidiyyəti qurumlar tərəfindən “kölgə iqtisadiyyatı”nın həcmünün ölçülməsinə cəhdlər göstərilir. Nəticə tətbiq edilən metodologiyalardan asılı olaraq fərqli ola bilər. Aydın olan budur ki, problemın çözülməsi üçün sistemli tədbirlər həyata keçirilməlidir. Burada bir tərəfdən qanunvericilik əsasında “kölgədən çıxış”ı təşviq edən alətlərdən istifadə edilməli, digər tərəfdən nəzarət və cəza alətləri tətbiq olunmalı, sanksiya mexanizmləri gücləndirilməlidir. Bir çox hallarda hətta dövlət tərəfindən güzəşt verilən

addımlar atılıb.

M.Cabbarov qeyd edib ki, yeni vergi mədəniyyətinin, “kölgədən çıxış”dan danışıq, heç kim bu yolum birtərəfli olduğunu düşünməməlidir: “Dövlətin hər zaman güzəştə gedəcəyini düşünmək düzgün deyil. Dövlət vəziyyətin sabitlənməsi və sivilləşməsi istiqamətində daim öz işini görməlidir. Vergi inzibatchısı vergi ödənişini təmin etməli, dövlət orqanları fəaliyyətini dövlətin mənafeyinə uyğun qurmalı, vergiödəyicisi də fəaliyyətini qanunlar çərçivəsində aparmalı və haqqını tələb etməlidir”.

Rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişaf

Mikayıl Cabbarov: Vergi siyasəti iqtisadiyyatın dəyişən tələblərinə, onun artan gücünə adekvat olaraq təkmilləşdirilir

sahələrdə də “kölgə iqtisadiyyatı”nın əlamətləri - dövriyədən yayınma, üçüncü şəxslərə vergidən yayınma üçün şərait yaradılması kimi xoşagəlməz hallara rast gəlinir.

Nazir belə hallara qarşı sistemli mübarizə aparıldığını bildirərək deyib: “Vergilər Nazirliyi tərəfindən 2018-ci ildə müəyyən istehsal sahələrində, məsələn, insan sağlamlığına mənfəi təsir edən bütün məmulatları və alkoqollu içkilər sahəsində ciddi tədbirlər həyata keçirilib. Əgər ilin əvvəlində daxili bazarla qənaqatlılıq yolu ilə gətirilən bütün məmulatların həcmi 16-18 faiz təşkil edirdisə, görülən tədbirlər nəticəsində bu gün həmin rəqəm 3,5 faiz ətrafındadır. Bu, bir çox aparıcı Avropa dövlətləri, həmçinin Rusiya və Qazaxıstanla müqayisədə çox aşağı göstəricidir. Qənaqatlılıq yolu ilə ölkəyə gətirilən məhsullar “kölgə iqtisadiyyatı”nda dövr edir, dövlətə qatan vergilər, aksiz ödənişləri həyata keçirilmirdi. Bundan itirənlər isə dövlət büdcəsi və fəaliyyətini qanunlar çərçivəsində qurmaq istəyən ödəyicilər olurlar. Yaxud aparılan araşdırmalar zamanı alkoqollu içkilər istehsalının həcmi artıb və təxmin edilən vergitutma prinsipləri ilə tənzimlənməlidir. Qanunların tələblərinə əməl etməyən sahibkarlarla intizamlı vergiödəyiciləri arasında haqsız rəqəbat yaranıb. Bu rəqəbdə dövlət hər zaman məhz sonuncunun yanında olacaq”, – deyər vergilər naziri bildirib.

bu prosesin süni intellekt üzərində qurulan proqramlardan, müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə tətbiq olunacağını bildirib. “Kölgə iqtisadiyyatı”nın miqyaslarının azaldılması, iqtisadiyyatın bütün dünyə ölkələri üçün böyük problem olduğunu və həlli yollarının axtarıldığını diqqətə çatdırıb. “İstənilən iqtisadi fəaliyyət ədalətli, bərabərlik və təxmin edilən vergitutma prinsipləri ilə tənzimlənməlidir. Qanunların tələblərinə əməl etməyən sahibkarlarla intizamlı vergiödəyiciləri arasında haqsız rəqəbat yaranıb. Bu rəqəbdə dövlət hər zaman məhz sonuncunun yanında olacaq”, – deyər vergilər naziri bildirib.

Vurğulanıb ki, bir çox hallarda insanlar özləri də bilmədən “kölgə iqtisadiyyatı”nın iştirakçısına çevrilirlər. Məsələn, vətəndaş aksizsiz malları əldə edərkən, işçi kimi əmək müqaviləsi bağlamadan çalışarkən, alıcı kimi istənilən mağazada və yaxud işə obyektində kassa çekini almamaqla “kölgə iqtisadiyyatı”nın iştirakçısı olur.

Bildirilib ki, pərakəndə ticarətlə bağlı rəsmi statistik məlumatları və vergi məqsədləri üçün vergiödəyiciləri tərəfindən təqdim edilən bəyannamələri təhlil və müqayisə edərkən bu iki göstərici arasında keyfi fərqin olduğu görünür. Bununla yanaşı, iqtisadiyyatda olan yüksək nəğdələşmə, nəğdə pulun dövriyyəsi, ümumi daxili məhsulda əməkhaqqının nisbətini aşağı olmasına və bir sıra digər makromeyarlar “kölgə iqtisadiyyatı”nın miqyaslarını

etdirilməsinin vacibliyinə də toxunan nazir qeyd edib ki, əsas məqsəd nəğdəsiz hesablaşmalar sistemini gücləndirməkdir. Ölkə Prezidentinin rəqəmsal ticarətin coğrafiyasının genişləndirilməsi ilə bağlı çox önəmli bir sənəd imzaladığını bildirən M.Cabbarov bunun “kölgə iqtisadiyyatı” ilə mübarizəyə hesablanmış əhəmiyyətli addım olduğunu vurğulayıb. Nəğdəsiz ödənişlərin stimullaşdırılması üçün dövlət tərəfindən təşviqin verilməsi barədə danışıq nazir vergi qanunvericiliyində dəyişikliklərlə bağlı verilməli təkliflər arasında belə bir mexanizmin olduğunu vurğulayıb. Belə ki, pərakəndə ticarət sahəsində nəğdəsiz ödənişlər edən vətəndaşlar üçün vergi güzəştləri nəzərdə tutulur.

Məlumat verilib ki, 2019-cu ildən başlayaraq onlayn nəzarət kassa aparatları tətbiq ediləcək. Bu yenilik nəticəsində pərakəndə ticarət və xidmət sektorunda baş verən istənilən ödənişin həmin anda onlayn sistemdə əks etdirilməsi və yüklənməsi aparılacaq ki, bu da noticiə etibarilə hər hansı pozuntuların, dövriyyələrin gizlədilməsi kimi halları mümkün etməyəcək. Bu, həm də vətəndaşların hüquqlarının qorunmasına, büdcə vəsaitlərinin ödənişinin təmin edilməsinə yönəlmiş bir addımdır.

Vergi Məcəlləsinə təklif edilmiş dəyişikliklər barədə danışan M.Cabbarov əhəmiyyətli yenilik kimi qeyri-neft və əzəl sektordə çalışan vətəndaşların əməkhaqqından tutulan vergilərin mövcud faiz dərəcələrinin azaldılmasını qeyd edib: “Təqdim olunan layihədə bir neçə əsas dəyişiklik nəzərdə tutulur. Onlardan biri vergiyə cəlb olunan məbləğin həcmi dəyişdirilməsi ilə bağlıdır. Aylıq əməkhaqqı 8000 manata qədər olan vətəndaşlar üçün gəlir vergisi üzrə 100 faizlik güzəşt, 8000-dən yuxarı olan məbləğdə fiziki şəxslərin gəlir vergisinin 14 faizləndirilməsi müəyyən edilmişdir. Onlardan biri vergiyə cəlb olunan məbləğin həcmi dəyişdirilməsi ilə bağlıdır. Aylıq əməkhaqqı 8000 manata qədər olan vətəndaşlar üçün gəlir vergisi üzrə 100 faizlik güzəşt, 8000-dən yuxarı olan məbləğdə fiziki şəxslərin gəlir vergisinin 14 faizləndirilməsi müəyyən edilmişdir. Dövlət bu məsələdə çox böyük güzəştə gedir. Faktiki olaraq, qeyri-neft sektorunun inkişafı və ona dəstək üçün ötən illər ərzində edilən güzəştlərə əlavə olaraq belə bir vacib addımın da atılması nəzərdə tutulur”.

Vergilər naziri vurğulayıb ki, əməkhaqqı ilə bağlı olan iki ödəniş növü var: bunlar fiziki şəxslərin gəlir vergisi və sosial sığorta ödənişləridir. Bu ödənişlərin vahid inzibatchılığının həyata keçirilməsi

təklif edilir. Bu da, öz növbəsində, işgötürənlər üçün həmin prosesin xeyli sadələşdirilməsi deməkdir. Dövlət bu islahata getməklə öz gəlirlərinin müəyyən hissəsini itirir. Lakin bu islahatın həyata keçirilməsi ilə “kölgə iqtisadiyyatı”nın həcmi azalması, qeyri-rəsmi məşğulluğun aradan qaldırılması, iqtisadi fəallığın xüsusilə qeyri-neft sektorunun əzəl bölməsində daha da canlanması və sürətləndirilməsi, vətəndaşların hüquqlarının daha dolğun şəkildə təmin edilməsi gözlənilir: “Bu, çox əhəmiyyətli, köklü bir dəyişiklikdir və faktiki olaraq qeyri-neft, qeyri-dövlət sektorunda çalışan hər

idi. Çünki orta və iri sahibkarlardan fərqli olaraq kiçik sahibkarların xərclərinin strukturu fərqlidir, gəliri azdır. Kiçik sahibkar öz dükənində satacağı mali və məhsulu böyük həcmdə ala bilmir. Deməli, müvafiq olaraq məhsulu daha yüksək qiymətə almış olur. Nəqliyyat xərcləri daha çoxdur və nəticədə aldığı mali daha yüksək qiymətə satmaq məcburdur. Beləliklə, kiçik sahibkar rəqəbatə davam gətirməyə çətinlik çəkir. Dövlət bütün bunları nəzərə alaraq onun vergi güzəştə yolu ilə dəstəklənməsinə qərar verir.

Lakin baş verən sui-istifadə halları göstərir ki, onlayn üçün nəzərdə tutulmadığı halda kiçik sahibkar olmayan bir çoxları da bu güzəştlərdən faydalanırlar. Təbii olaraq bu hal yolverilməzdir, bərabər və ədalətli vergitutma prinsiplərini pozan bir vəziyyətdir. Məhz bu səbəbdən dəyişikliklər paketində sadələşdirilmiş vergi fəaliyyətlərinə də yenidən nəzər salınıb və bu sahə üzrə fəaliyyət növlərinin siyahısı müəyyənləşdirilib.

Vergilər naziri bildirib ki, dövlət kiçik sahibkarlığın dəstəklənməsində maraqlıdır. Bu siyasət davam etdirilir. Dövlət başçısı tərəfindən Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi yaradılıb və bir sıra təşviqədi mexanizmlər formalaşdırılıb.

M.Cabbarov kənd təsərrüfatı sahəsinə verilən vergi güzəştinin müddətinə daha 5 il müddətinə uzadılmasının təklif edildiyini də bildirib. Bu zaman vergi güzəştləri ilə bağlı məsələlərə toxunan nazir qeyd edib ki, bir çox hallarda bu və ya digər sahəyə, yaxud fəaliyyət növünə verilən güzəşt sahibkarlar tərəfindən vergi ucoctuna zərərət olmasa kimi başa düşülür. Bəzi sahibkarlar hesab edir ki, vergi güzəştə varsa, ucoct aparılmamalı, qanunvericiliyin digər tələblərinə əməl edilməməlidir. Bu isə sonda mənfəi halların yaranmasına gətirib çıxarır. Məsələn, kənd təsərrüfatı istehsalçısına dövlət tərəfindən güzəşt təqdim edilir. Lakin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan (o cümlədən sənaye üsulu ilə) ödəyici işi əmək müqaviləsi bağlamadığı və ya onun ucoctunu aparmadığı halda pozuntu baş verir. Yaxud o, istehsal həcmi və satışının ucoctunu aparmayanda müvafiq ticarət şəbəkəsinin vergidən yayınması üçün şərait yaratmış olur və bu, zəncirvari bir halqaya çevrilir. Bu səbəbdən həm inzibatchılıqda, həm qanunvericilikdə, həm də ictimai sığurda belə bir yanaşmanı formalaşdırmaqlıq ki, dövlət güzəştə üçüncü şəxslərin vergidən yayınması üçün təqdim etmir. Güzəşt konkret sahədə çalışan sahibkarların fəaliyyətində dövlət tərəfindən dəstəklənməsi məqsədi daşıyır.

Nazir, həmçinin bildirib ki, vergi qanunvericiliyinə dəyişikliklər paketi təsdiq edildikdən sonra Vergilər Nazirliyinin saytında və kütləvi informasiya vasitələrində ciddi kommunikasiya proqramı həyata keçiriləcək. Hazırda qanunvericilik layihəsi Milli Məclisdədir və aidiyyəti komitələrdə müzakirə olunur. Dəyişikliklər paketi hazırlanarkən onun ayrı-ayrı müddəalarının nisbətən subyektivliyi, sahibkarlıq assosiasiyaları və bu sahədə fəaliyyət göstərən ictimai təşkilatlarla birlikdə müzakirəsi aparılıb.

M.Cabbarov vergi orqanları tərəfindən qanunlar çərçivəsində fəaliyyət göstərən ödəyicilərin daim dəstəklənəcəyini, səhvə yol verən vergiödəyicilərinə nöqsanların aradan qaldırılması üçün kömək göstəriləcəyini diqqətə çatdırıb. Əlavə edib ki, nazirlik vergi öhdəliklərinin şüurlu şəkildə yayınan vergiödəyicilərinə münasibətdə dövlətin və qanunun verdiyi bütün hüquq və səlahiyyətlərdən istifadə etməklə adekvat addımlar atacaq.